

Uppsala universitet friar sig själv
Arne Jarrick & Bo Rothstein
Publicerad i Upsala Nya Tidning 2006-01-22

Under många år har genusforskaren Eva Lundgren och kretsen kring hävdad att de har vetenskapliga belägg dels för att nästan hälften (47%) av alla kvinnor i Sverige utsätts för våld av män, huvudsakligen då av sina manliga partners. Dels att det inte är någon skillnad mellan de män som utövar våld mot sina kvinnliga partners och de som inte gör så. Det sistnämnda har man kallat ”våldets normaliseringsprocess”. Dessa båda teser, som innebär att det närmast skall ses som ett normalbeteende av män att misshandla sin partner, har fått ett mycket stort genomslag i svensk politik. Rapporten (betitlad *Slagen dam*) har beställts och bekostats av en statlig myndighet (som också sett till att den fått internationell spridning genom att bekosta att getts ut på engelska), den har varit ett stort nummer i av regeringen tillsatta utredningar, den har åberopats som grund för ett otal riksdagsmotioner och interpellationer av riksdagsledamöter från de flesta av riksdagspartierna. Regeringen som ivrigt backat Eva Lundgren har svält hennes teser med hull och hår. Thomas Bodström och Margareta Winberg har t ex hävdad att ”av utredningen *Slagen dam* som genomfördes i Sverige 2001 vet vi också att dessa män kommer från alla samhällsklasser och att våldet är relativt likartat oavsett vilken kultur männen kommer från” (Folket 3/9 2003).

När nu trovärdigheten i Lundgrens forskningsresultat granskats visar det sig att ingen av teserna överhuvudtaget har stöd av hennes egna data. Granskningen visar att siffran för hur många kvinnor som utsätts för våld har överdrivits mellan fem och tio gånger av Lundgren och hennes medförfattare! Vad gäller Lundgrens huvudtes om ”våldets normaliseringsprocess” visar granskningen av hennes egna data att tesen ”saknar empirisk grund”. Men det är faktiskt värre än så: Granskarnas analys av det dataunderlag som Lundgren använt kommer fram till att ”slutsatsen borde vara den rakt motsatta. Risker är signifikant högre att vissa grupper av män utsätter sina makar för våld”. Till exempel är risken att utsättas för våld är klart högre för kvinnor vars partner är arbetslösa och/eller har en hög alkoholkonsumtion..

Mot bakgrund av dessa omständigheter måste frågan ställas om ledningen för Uppsala universitet gjorde rätt som, trots den förödande kritiken som den nu utförda granskningen av Lundgrens forskning lett till, valde att avsluta ärendet istället för att gå vidare till Vetenskapsrådets kommitté för utredning av oredlighet i forskning . Svaret är vad vi kan se

nej och det beror på att Uppsala universitet har ett eget regelverk för denna slags granskning som skiljer sig från Vetenskapsrådets. Enligt Uppsala universitets regler gäller frågan om Eva Lundgren har sysslat med "förfalskning eller fabrikation av data". Granskarna kommer då fram till att detta inte kan beläggas. Samtidigt gör utredarna dock reservationen att det är stora delar av det relevanta materialet som de inte fått tillgång till. Vetenskapsrådet har emellertid en längre gående definition av vad som skall räknas som "oredlighet i forskning" än den som nu tillämpats vid Uppsala universitet. I de riktlinjer som rådets styrelse slog fast 2004-09-29 inkluderar man i vad som skall räknas som oredlighet i forskning även "förvrängning av forskningsprocessen på annat sätt (t ex genom felaktig inklusion eller exklusion av data, *eller genom missvisande analys av data som förvränger tolkningen*)" (vår kursiv). Läser man då vad som faktiskt står i granskarnas rapport återfinns följande passus: "Det framstår därför som *helt missvisande* att Lundgren m.fl har avlivat en myt om att det särskilt är vissa män som slår sina kvinnor. Det är tvärtom så att vissa män utgör ett större hot mot kvinnorna än andra" (vår kursiv.). Lundgren sysslar således enligt granskningen inte bara med missvisande analys av data utan hennes forskning är "helt missvisande". Den slutsats som därför måste dras är att de granskare som Uppsala universitet anlitat kommer fram till att Eva Lundgren gjort sig skyldig till vad som enligt Vetenskapsrådet klassas som "oredlighet i forskningen", nämligen just "missvisande analys av data som förvränger tolkningen". Enligt regelverket har den utredning som Uppsala universitet gjort varit avsedd att utgöra en förberedande analys av om det finns skäl att gå vidare med ärendet. Utifrån vad granskarna av Lundgrens forskning faktiskt kommit fram till, finner vi det märkligt att universitetets ledning inte anser att det finns skäl att gå vidare och göra en fullständig utredning. Vad skall mera till än att ett forskningsresultat som av forskaren basunerats ut som en sanning med stort S vid en analys av forskarens egna data visar sig vara "helt missvisande"? Det inger inte förtroende att universitet på detta sätt friar sig själv istället för att låta en oberoende part, i detta fall Vetenskapsrådets särskilda kommitté för oredlighet i forskning, granska fallet.

Granskarna av Eva Lundgrens forskning anser inte att frågan om oredlighet kan avgöras utifrån det underlag de haft tillgång till. Enligt vår mening brister Lundgren dock just i vetenskaplig redlighet redan genom att undanhålla sitt material från offentlig granskning och genom att ha skyddat sin forskning från kritisk granskning. Varje forskare som vill uppfylla grundläggande redlighetskrav måste alltid vara beredd att öppet redovisa det material som hennes forskning bygger på, och i princip ska vem som helst beredas tillgång grundmaterialet (förutsatt att kraven på integritetsskydd och sekretess kan mötas) . Det är därför som

vetenskapliga publikationer alltid förses med fotnoter eller andra hänvisningssystem. Ingen är priori att lita på. Alla måste öppna sig för granskning

Det som inträffat ställer inte bara klåfingrigheten i den socialdemokratiska forskningspolitiken utan också hela forskarsamhället i en beklaglig dager. Det är först efter larm i massmedia som missförhållandena inom denna del av genusforskningen kommit i dagen. Inte i något av de forskningsområden där Lundgren verkat (genusforskning, sociologi, kriminologi) har vetenskapssamhällets förmåga till kritisk granskning fungerat.. Såsom påpekas i granskningsrapporten har Lundgren av ledningen för Uppsala universitet getts möjlighet att isolera sin forskning från sedvanlig kritisk granskning genom att hon tilldelats ett eget litet institut för sig och sin handfull medarbetare. Det starka stöd Lundgren haft från regeringen har förmodligen gjort att många forskare har avstått från att kritisera henne. Genusforskningen är här som ett nytt område med starkt politiskt stöd särskilt utsatt. Risken med en så stark politisk styrning av ett forskningsområde är naturligtvis att det uppstår en stor konformism och att den interna kvalitetsgranskningen på grund av en stark grupployalitet sätts på undantag. Det räcker med att ha de rätta åsikterna, om resultaten sedan inte bekräftar de åsikter man vill framföra så är det fritt fram att som nu syssla med att förvränga redovisningen av resultaten.

Enligt vår mening är genusforskningen inte betjänt av det slags djupt ologiska och vetenskapsmoraliskt stötande advokatur den nyligen bestått av från den grupp på 14 genusforskare som nyligen här i DN (14/12) ryckt ut till Lundgrens försvar. Enligt dessa forskare verkar Lundgren inom en så kallat hermeneutisk tradition, vars forskningsresultat bara kan granskas av forskare inom just denna tradition. Det fel som forskare från andra traditioner gör är att de vill försöka utreda om det kan finnas omständigheter i verkligheten som talar emot de rön som Lundgren säger sig ha gjort, t ex att män med en viss sorts sociala erfarenheter löper större risk än andra män att begå våldsbrott mot kvinnor. Men det går inte, enligt de fjorton genusforskarna, eftersom ”empiriska observationer alltid i någon mening är teoriberoende”, varför den ena tolkningen inte kan sägas vara mer sann än den andra. Det torde betyda att de inte kan vara vare sig mer eller mindre sant att barn utsätts för brutala sexuella offerriter, än att de inte gör det. Kan därmed ett barn vara på en gång dödat och inte dödat? Beror allt bara på hur man ser på det. Eller?

Om författarna hade rätt kunde man fråga varför de i så fall tycker att någon ska granska någon annan över huvud taget, ens inom den egna såkallade forskningstraditionen.

Vad ska kritiken handla om ifall den ena tolkningen ändå inte kan vara sannare än den andra? Och om ingen observation är mera rätt eller sann än någon annan, varför ska då just den ena av dem – den att alla män löper samma risk att begå våld mot kvinnor – läggas till grund för politiska åtgärder?

Att avvisa en forskningsetik som säger att forskare måste söka sanningen och att de i detta ärende måste välkomna kritisk granskning från varje person som framför logiskt och empiriskt hållbara argument, inom eller utanför den egna forskningstraditionen, inom eller utanför forskarsamhället, ja, från vilken medborgare som helst, vore att beträda en både vetenskapligt och politiskt mycket farlig väg. I ett sådant läge kan t ex olika mäktiga intressegrupper framföra helt missvisande och förvrängda ”analyser” om olika samhällsförhållande för att på så sätt få gehör för sina särskilda frågor. Eventuell kritik kan de då också saklöst avfärda med att de arbetar utifrån någon särskild metod som bara just de har tillgång till. Med ”de fjortons” sätt att resonera försvinner argumentet för en från olika intressegrupper och politiska makthavare fristående och av allmänna medel bekostad forskning. Den finns bland annat just för att en kritisk granskning av olika maktgrupperingars bild av samhällsförhållandena ska kunna ske. Inte minst för genusforskningen uppfattar vi detta som en återvändsgränd eftersom denna forskning, inte utan framgång, levererat kritik av den verklighetsbild av förhållandena mellan män och kvinnor som varit gängse inom många områden. Men om nu genusforskningen inte får granskas av dem som inte anses tillhöra denna inriktning, varför skall då andra forskningsinriktningar alls bry sig om de kritiska analyser som genusforskare lägger i dagen? Universiteten blir med denna inriktning veritabla Babels Torn där ingen har någon anledning att samtala med eller lyssna till någon som inte från början sluter upp bakom ens teser.

Detta syns nu bli det faktiska resultatet av granskningen av Lundgrens forskning. Ledningen för Uppsala universitet strategi för att hantera de svårartade kvalitetsproblem i Lundgrens forskning som granskningen lagt i dagen är att hon inte längre skall få isolera sig från kritisk granskning utan fås att ingå i ett större organisatoriskt sammanhang. Vi kan konstatera att denna strategi redan tycks ha misslyckats eftersom Lundgren i klara verba uttalat att hon inte anser sig ha någon som helst anledning att bry sig om den kritik som riktats mot hennes forskning. Ingen som inte från början håller med henne anser hon sig ha anledning att lyssna till. Men vem skall då lyssna på henne?

Arne Jarrick – professor i historia vid Stockholms universitet

Bo Rothstein – professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet

